

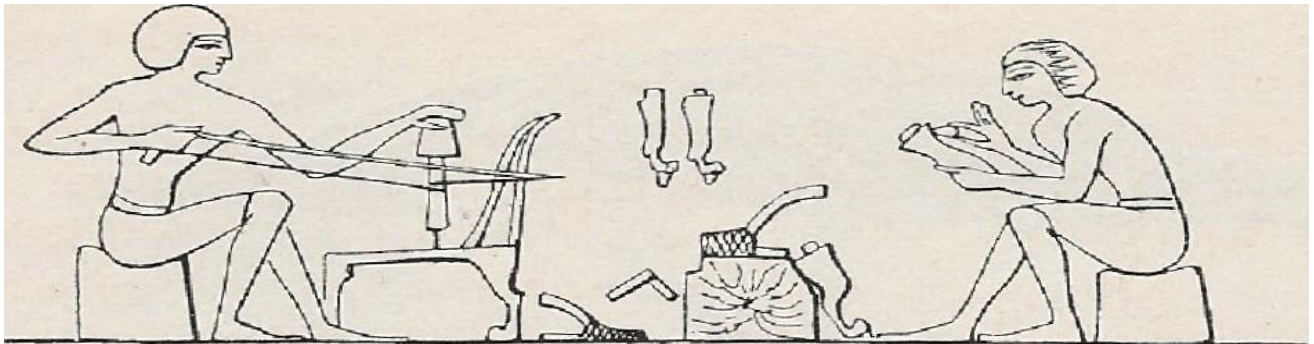
MITÄ AMMATILLISELLE KOULUTUKSELLE ON TAPAHTUNUT

Matti Voutilainen

Ihmettelyn aihe

Aikanaan ammattikouluissa tehtiin venemoottoreita aloittaen moottorin rungon valusta – tämä on mieluisin esimerkkini ammatillisen koulutuksen muutoksesta. Nyt on kouluissa paljon parempi kalusto, paremmin koulutetut opettajat ja monta kertaa ”reformoitu” koulutus. Pitäisi tulla lentokoneen moottoreita, mutta ei tule edes venemoottoreita. En tarkoita, että olisi tehtävä niitä 1960-luvun venemoottoreita, mutta esimerkki aiheuttaa pohdinnan, mitä koulutuksessa on tapahtunut. Työssäni ammatillisen koulutuksen parissa, olen oikeastaan koko ajan miettinyt miksi näin on käynyt, mutta vastausta ei ole löytynyt, jos olisin niin, voisin sanoa itseäni oikein viisaaksi mieheksi. Nykyinen ammatillinen koulutus ei tuota kovinkaan hyvää osaamista, josta kuulemme jo kaikuja työelämän suunnasta. Jos lapseni olisivat vielä teini-iässä, en kovin helposti suosittelisi heille nykyistä ammatillista koulutusta, häpeä myöntää tämä ajatus.

Laulussa sanotaan: ”*Puuseppää aina tarvitaan, jos elää kuolla aiotaan*”. Ihmisillä on ollut puusta tehtyjä esineitä, aina, käytössään. Jokainen voi miettiä, mitä puuttuisi, jos hävittäisimme kaikki puiset tavarat ympäriltämme. Puun käsittelyyn erikoistuneita ihmisiä on ollut yhteiskunnissa vuosituhansia ja heitä on tavalla tai toisella koulutettu.

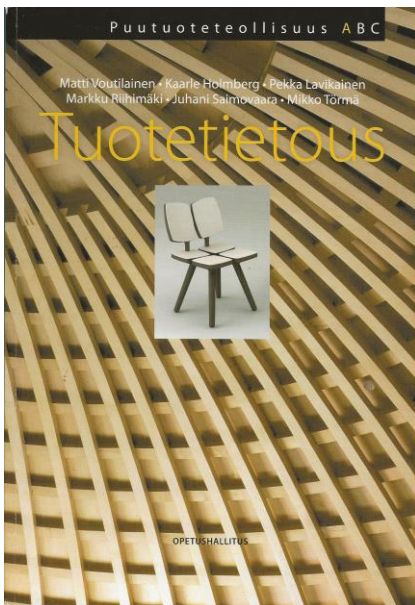

Egyptiläisiä puuseppiä tuolinteossa. Työvälineinä jousipora, »viiloja» ja kaiverrusterä. Siihen aikaan ei tunnettu sahaa eikä höylää. Kuva: Susitaival 1950, 9.

Tarkastelen kirjoituksessani osaksi tosiallisia muutoksia ammatillisessa koulutuksessa ammattikuntalaitoksen ajasta tähän päivään ja muutosten vaikutusta höyläpenkin ääressä, kädet liimassa. Pohjana on puualan koulutus, jonka tunnen parhaiten, mutta samantapaisia muutoksia on tapahtunut muidenkin alojen koulutuksessa. Kirjoituksen runkona on ammatilliseen koulutukseen liittyvää kirjallisuutta ja tutkimustietoa. Tekstissä on myös paljon omakohtaisia kokemuksia ja havaintoja ajalta, kun olin ammattikoulussa oppilaana tai opettajana, joiden lähteenä ovat vain omat muistoni ja oma näkemysni muutosten vaikutuksesta. Teen jossakin määrin näiden kahteen lähteen välistä sisällön vertailua.

Oma taustani

Pidän itsenäni ennen kaikkea puuseppänä, en hirveän hyvänä, mutta jossakin vaiheessa elämää olen tullut sen ammatin osaamisella toimeen. Identiteettini on puuseppä identiteetti ja sen läpi katselen monia asioita. Ihmisellä voi olla vain yksi ammatti, mutta siitä huolimatta voi tehdä monenlaisia töitä. Merkittävimmät koulutukseni ovat: ammattikoulu 1964, teknikko 1970, insinööri 1974, opettajakoulutus 1980, kauppateknikko 1980, ammattikasvatushallinnon tutkinto 1989 ja kaksi maisterintutkintoa vuosina 2007 ja 2012, lisäksi noin 50 opintoviikkoa erilaisia yliopistokoulutuksia ja muita puu- ja opetusalan koulutuksia. Tärkeimpänä pidän ammattikoulua, siellä on syntynyt edellä mainittu ammatillinen puuseppä identiteetti, ja elämäni tärkeimmät ja merkittävimmät opit: *aina on opittava uutta, työ on tehtävä aina niin hyvin kuin osaa, reilu suhtautuminen työkavereihin*. Nämä ovat niitä samoja oppeja, joilla konsultit rahastavat muutaman vuoden välein muka uutena asiana. Muissa koulutuksissa opin erilaisia teknisiä taitoja, mutta en mitään uutta, jolla olisi ollut suurempaa vaikutusta työni tai elämäni kannalta.

Tuotetietoisuus-oppikirjan (2010) kansikuva. Olen yksi kirjan kirjoittajista. Kuva: Matti Voutilainen.

Työelämässä olen ollut puuseppänä ja erilaisissa esimiestehtävissä puuseppäalan yrityksissä sekä toiminut yrittäjänä. Pisimmän työuran olen tehnyt ammatillisen opetuksen parissa, opettajana vuosina 1978–1995, rehtorina 1996–2014, kirjoittamassa oppikirjoja ja erilaisissa Opetushallituksen työryhmissä kehittämässä puualan koulutusta. Koulutustehtävissä olo ei ole ollut yhtäjaksoista edellä mainittujen aikajaksojen aikana, vaan olen ollut muutaman vuoden muissa tehtävissä.

Suomessa nykyään erotetaan yleiskoulun (peruskoulu ja lukiola) opettajien koulutus toisistaan. Kelpoisuus antaa ammatillista opetusta hankitaan eri koulutuksella kuin yleiskoulun opettajan kelpoisuus. Ammatillisen opettajakoulutukseen pääsy edellyttää, että perusammattitaito opettaviin aineisiin on hankittu ennen opettajakoulutuksen alkua. Tällöin opettajakoulutus keskittyy pelkästään pedagogisiin sisältöihin. Jatkossa tässä kirjoituksessa keskityn pelkästään ammatilliseen koulutukseen, vaikka monesti ammattiaineiden opettajat opettavatkin monessa koulussa muitakin

aineita ammatillisten aineiden lisäksi. Näitä aineita ovat tyypillisesti matematiikka, fysiikka ja taloudelliset aineet.

Ammatillisen koulutuksen alkutaival

Aluksi vähän ammatillisen koulutuksen historiaa. Monet kauan sitten muodostuneet toimintatavat vaikuttavat huomaamatta vieläkin. Osa näistä tavoista todettu hyviksi, koska ne ovat kestäneet aikaa. Niitä ei pitäisi mennä kovin kevyesti muuttamaan vain uudistamisen innossa.

Noin 3000 vuotta ennen ajanlaskun alkua on kehitetty nuolenpääkirjoitus ja hieroglyfit (Hålund & Hålund 1983, 82). Niiden käytön opettaminen on varmasti vaatinut jonkinlaista järjestelmällistä toimintaa. Toinen varhainen merkintä opettamiseen liittyvistä asioista on Mesopotamian kuninkaan

Hammurabin lainsäädännössä ajalta noin 1780 vuotta ennen ajanlaskun alkua. Laissa käsiteltiin op-
pisopimustyyppistä koulutusta, mutta näkyviin ei ole jäänyt, mitä vaatimuksia on asetettu opettajille
(Nikkilä 2008, 9). Sotilaallinen koulutus on todennäköisesti ollut ensimmäisiä ammatillisia koulutuk-
sia, joita on organisoitu yhteiskunnan taholta laajamittaisesti. Sotilaskoulutuksen alkua pohtii kult-
tuurien synnyssä Hålund & Hålund (1983, 58):

Kun sotilaallisesta tehokkuudesta on tullut edellytys ryhmän sopeutumiselle, sen kehittäminen luon-
nollisesti käy tärkeäksi. Tähän kuuluu, että yhä suurempi osa yhteiskunnan voimavaroista käytetään
sellaisen koneiston rakentamiseen, jolla voidaan tuhota muita ryhmiä.

Sotilaiden opettajien on täytynyt olla Rooman valtakunnassa hyviä, muutoin ei olisi luotu suurta val-
takuntaa. Rooman valtakunta oli mahtava ajanlaskumme alussa, jolloin on kirjoitettu ensimmäinen
opettajakoulutuksen oppikirja. Silloin Quintilianus kirjoitti kirjan *Puhujan kasvatus*. Kirja oli tarkoi-
tettu oppikirjaksi puhetaidon opettajille. Kirjassa on hyvin yksityiskohtaisia ohjeita, millä tavoin ope-
tusta on hoidettava. Puuseppien järjestäytyneen koulutuksen voidaan katsoa alkaneen jo Hammurabin
aikaan, joten sillä on paljon pidempi historia kuin politiikkojen koulutuksella.

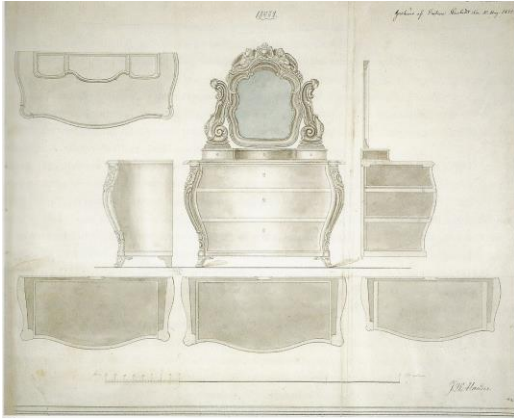
Ammattikuntalaitoksesta koulumuotoiseen koulutukseen

Ammatillisella koulutuksella tarkoitetaan yleensä ammatteja, joissa varsinainen työsuoritus tehdään
käsillä. Puhutaan siis kädentaidon ammateista. Tässä katsannossa kirurgin ammattikin on käden tai-
don ammatti. Suomessa ammatillista koulutusta antoi pitkään ammattikuntalaitos. Ensimmäinen am-
mattikunta oli kultaseppien ammattikunta, joka perustettiin 1500-luvulla. Ammattikuntalaitos vakiin-
tui kunnolla vasta vuonna 1669, jolloin vahvistettiin ammattikuntajärjestys (Karilas 1964, 1039). Laki
elinkeinovapaudesta tuli voimaan 1868, jolloin mureni ammattikuntalaitoksen yksinoikeus koulutuk-
sen antoon. Ammattikuntalaitoksen aikaan mestareilla ja kisälleillä oli oikeus ja velvollisuus antaa
opetusta oppipojille (Olkinuora 2000, 184). Mitään muita erityisesti opettamista koskevia vaatimuk-
sia ei asetettu. Tosin puuseppien säännöissä vuodelta 1662 on mainintoja hyvästä käytöksestä:
*§ 43 Älköön myös yksikään mestari solvaisko kisälliä tai kisälli mestaria haukkumasanoilla. Ken näin
tekee. rangaistakoon häntä mestarien ja kisällien edessä, § 44 Nuoret kisällit opetelkoot ahkerasi
sen, mitä heiltä kuulustellaan, että he osaavat kunnollisesti vastata, kun heiltä kysytään. Näin puolen
viikkopalkan uhalla* (Susitaival 1950, 391). Näitä pykälä voidaan pitää vaateena kunnioittavaan käy-
tökseen toisia kohtaan, sopiva vaade opettajalle.

Kaikille ei työssäoppiminen sovi (Helsingin Sanomat 1990)

Ammattikuntalaitoksen aikaan oli kolmentasoista osaamista: oppipoika, kisälli ja mestari. Nykyään on pyritty palaamaan tuohon kolmitasoisuuteen: perustutkinto, ammattitutkinto ja ylempi ammattitutkinto. Näistä myöhemmin lisää. Oppipoika-aika kesti 3–5 vuotta, jonka jälkeen oli mahdollista tehdä kisällin näytetyö. Kisälli läksi yleensä sen jälkeen ns. kisällin kierrokselle muutamaksi vuodeksi, mieluiten joksikin aikaa ulkomaille. Näin laajennettiin hänen osaamistaan. Tämän jälkeen hänen oli mahdollista tehdä mestarinäyte.

Ammattikuntalaitoksen aikaan vaatimustaso oli korkea. Olen monesti katsellut museossa tai muualla vanhoja mestarien näyttöitä, tulee mieleen, kuinka helposti niitä saisi syntymään edes nykyaikaisella konekannalla.

Kuvassa kisälli Johan Wilhelm Alanderin mestarinäytteen työpiirustus vuodelta 1835. Alander oli opiskellut huonekalupiirustusta Pietarissa. Kuva jättää tekijälle harkintaa liitosten ja muiden rakenteiden suhteen. Kuva: Sarantola 1995, 25.

Puualan opettajien koulutuksen alku

Suomessa ensimmäinen varsinaisesti ammatillisia opettajia kouluttava laitos perustettiin Turkuun vuonna 1820: *”Turun kehruu- ja kutomakoulu toimi myöhemmin normaalioppilaitoksena, joka valmisti opettajia”* (Olkinuora 2000, 185). Nykyisin sanottaisiin, että se oli yksialainen koulu. Uno Cygnaeus halusi, että kansakoulussa oli muun opetuksen ohessa veistonopetusta, kun kansakoululaitos aloitti toimintansa vuonna 1866 (Susitaival 1950, 303). Tämän takia kansakoulunopettajille alettiin järjestää veistonopettajakursseja Tammisaarella, Sortavalassa ja Jyväskylässä, joista pysyväksi paikaksi jäi Sortavala. Puualan opettajia kou-

Helsingin Pedagoginen Veistokoulu. Piirros tehty 1880-luvulla.

Kuva: Susitaival 1959, 207.

kaksi jäi Sortavala. Puualan opettajia kouluttivat vuoden 1885 asetuksen mukaan Helsingissä Veistokoulu, joka oli nimetty Taideteolliseksi keskuskouluksi, ja Sortavalan seminaari vuodesta 1886 alkaen. Sortavalassa opetus kesti kolme vuotta, ja koulua oli 48 tuntia viikossa. Kahden ensimmäisen vuoden aikana opiskeltiin puusepäntaidot ja kolmantena vuonna opiskeltiin opettajan ja työnjohtajan taitoja. Helsingissä aloitti vuonna 1896 kaksivuotinen puuteollisuusammattikoulu, joka koulutti työnjohtajia ja opettajia. Tämän yhteyteen liitettiin kotiteollisuusveistonopettajien koulutus vuonna 1908 (Susitaival 1950, 312, 317).

Puuteknikkojen koulutus alkoi Helsingin Teollisuuskoulussa vuonna 1929, mutta varojen puutteessa pidettiin vain yksi kurssi. Koulutus vakinaistettiin vuonna 1935 ja se kesti kolme vuotta. Vuonna 1945 koulutus siirtyi Lahden Teknilliseen oppilaitokseen (Susitaival 1950, 323). Puuteknikot olivat kelpoisia toimimaan ammattikoulujen työnopettajina. Puuinsinöörinkoulutus alkoi Lahden teknillisessä opistossa vuonna 1960 ja ensimmäiset insinöörit valmistuivat sieltä vuonna 1964. Insinöörin tutkinto oikeutti ammattiaineiden lisäksi ammattikoulussa opettamaan, matematiikkaa ja luonnontieteellisiä aineita. Opistoon pyrkijöiltä vaadittiin kahden vuoden työkokemus alalta, jolla varmistettiin, että pyrkijällä oli perustiedot puusepäntyöstä. Yksi ammatillisen opettajakoulutuksen 1800-luvun loppupuolella oli ensimmäinen naisille avattu kotiteollisuusopettajaopisto. Koulun perusti Fredrika Wetterhoff vuonna 1890 Hämeenlinnaan. Tämä koulu keskittyi tekstiilitöihin ja niiden opettamisen pedagogiikkaan. Opettajakoulutus kesti siellä kaksi vuotta. (Olkinuora 2000, 185). Opisto keskittyi naisten alojen koulutukseen, mutta se pedagogiikka vaikutti muuallekin ammatillisten opettajien koulutukseen.

Ammattikasvatustarkastaja Jalmari Kekkonen alkoi järjestää ammattikoulujen opettajille pedagogisia kesäkursseja. Tietävästi ensimmäinen kesäkurssi oli Raivolassa, Kannaksen ammattikoulukodissa, vuonna 1924. Mukana olivat myös puualan opettajia. Kursseja järjestettiin myös Ammatitienedistämislaitoksella, jolloin kurssin laajuus oli 115 tuntia (Olkinuora 2000, 187). Ammattikoulujen alkuaikoina 1920–1930 luvuilla kiinnitettiin huomiota erityisesti opettajien ammatilliseen osaamiseen (Laukia 2013, 195). Pedagogiikka ja oppilaiden ohjaus taidot jäivät vähemmälle huomiolle. Näihin puutteisiin kiinnitti huomiota Aarno Niini (*kauppa- ja teollisuusministeriön ammattikasvatusosaston päällikkö vuosina 1942–1966*) (Laukia 2013). Vuonna 1942 tuli voimaan asetus, jossa säädettiin erikseen pätevyudet poikaoppilaita ja tyttöoppilaita varten. Poikien opettajilta vaadittiin, että ammatillista tietopuolista antavalla opettajalla oli insinöörin tai diplomi insinöörin tutkinto ja kolme vuotta työkokemusta. Työnopettajalta koulun johtokunnan hyväksymä tietopuolinen koulutus, vähintään kuuden vuoden työkokemus vaihtoehtoisesti erikoisammattikoulun tai teknillisen koulun käyneeltä kolmen vuoden työkokemus. Pedagogista koulutusta ei vaadittu, mutta opettajille suositeltiin osallistumista kauppa- ja teollisuusministeriön tai opettajajärjestön järjestämille pedagogisille kursseille. Kurssien pituus oli 6 viikkoa päätoimista opiskelua. Tyttöjen koulun ammatillisen tietopuolista antavalta opettajalta kaksivuotinen käsityö-, talous- tai kotitalousopettajia valmistava opisto. Käytännön työn opettajilta poikien aloilla vaadittiin edellisen lisäksi kolmen vuoden työkokemus alalta. (Laukia 2013, 196.)

Valtioneuvosto asetti komitean 30.1.1947 laatimaan ehdotuksen, kuinka ammattikoulujen opettajien koulutuksen järjestämiseksi. Samalla komitean oli suunniteltava koulutuksen sisältö. (Olkinuora, 2000, 188). Kurssitoiminta oli käynnistetty jo kesällä 1946 ja seuraava kurssi seuraavana kesänä. Kurssilaiset täydensivät opintojaan kirjekursseilla ja ensimmäiset ammatilliset opettajat saivat todistuksensa vuonna. Mukana on ollut todennäköisesti myös puualan opettajia, koska puualan koulutusta oli tuohon aikaan paljon.

Velvoittava pedagoginen koulutus tulee ja minä astun puualan opintielle

Vuonna 1957 säädettiin laki, joka määräsi, että ammatillinen opettajakoulutus oli järjestettävä valtion keskusammattikoulujen yhteyteen. Tämä seurauksena aloitti Hämeenlinnan opettajaopisto vuonna 1958 ja Jyväskylän opettajaopisto vuonna 1962 (Olkinuora 2000, 190). Hämeenlinnassa koulutettiin opettajia poikien aloille ja Jyväskylässä tyttöjen aloille. Opettajien innostusta opettajakoulutukseen lisäsi vuonna 1959 voimaan tullut asetus, jonka mukaan kaikilta ammattikoulujen opettajilta vaadittiin opettajakoulutus (Laukia 2013, 215). Muutoin vaatimukset pääosin säilyivät vuoden 1942 mukaisina. Innostusta lisäsi myös se, että pedagogiset opinnot kasvattivat palkkapussia.

Itse olen käynyt kolmivuotisen puusepän linjan vuosina 1961–1964 poikien ammattikoulussa Kotkassa. Siihen aikaan ammattikouluun oli mahdollista mennä kansakoulun kuudennelta luokalta, kuten itse tein. Ikää oli silloin 13–14 vuotta, kuten ammattikunnan aikaan oppipojalta edellytettiin, kuitenkin meidän tarvinnut olla avioliitossa syntyneiden vanhempien lapsia. Olimme tehneet kansakoulussa erilaisia puutöitä.

Kotkan ammattikoulu 1963. Kuva: Matti Voutilainen

Kuva: Matti Voutilainen.

Oheisessa kuvassa kirjoittajan tekemä pieni piironki, kulmat salasinkattu ja ovet jalavalla viilutettu, tosin peittyneet vuosien kuluessa maalin alle. Työ on tehty täysin käsityönä, sorvi oli koulun ainoa kone. Kotkan ammattikoulussa puualan ammattiaineiden opettajina oli kaksi diplomi-insinööriä ja työnopettajina kaksi puuseppämestaria, heillä tuskin kenelläkään oli pedagogista koulutusta, koska siihen velvoittava laki oli tullut voimaan vasta vuonna 1957. Näin jälkepäin ajatellen en oikein usko, että opetus olisi ollut parempaa, vaikka heillä olisi ollut pedagoginen pätevyys. Toisaalta voidaan sanoa, että suurella osalla tuon ajan opettajilla oli takanaan nelivuotinen Kannaksen seminaari juoksuhaudassa. Opettajat pitivät, ehkä edellä mainitun seminaarin takia, joskus tiukoillakin otteilla huolen, että koulua käytiin vaaditut 38 tuntia viikossa

ja koulukiusaamista ei esiintynyt. Heillä oli käytössään vanha kiertokoulun opettajan ohje: *Kiitä julkisesti, moiti kahden kesken*. Työnopettajat pitivät valkeaa paitaa ja solmiota pitkän työtakin kanssa. Sen voi arvella johtuvan siitä, että he arvostivat työtään ja samalla välittyi ammatin arvostus meille oppilaillekin. Voisi sanoa, että he noudattivat jo silloin mielestäni erittäin hyvää Kari Uusikylän

ajatusta, mikä opettajan tehtävä ei saa missään mielessä olla: Nykyään lähes kaikkia toimintoja pidetään myymisenä myös opetusta. Miltä tuntuu ajatus Jeesuksen tai Sokrateen opetusasiakkaista? Jos heillä olisi suhde oppilaisiin ollut vain myymisen tasolla, maailman historia saattaisi olla erilainen. Olen käynyt Turun yliopiston hammaslääkäriopiskelijoiden potilaana vuoden verran. Opetustapa ja pedagogiikka on sama kuin opiskelin ammattikoulussa, hyvä niin, voimme siis käydä turvallisin mielin hammaslääkäriissä.

Kummankin työn opettajani ammattitaito puuseppänä oli huippuluokkaa, jota olen silloin tällöin haikeudella (tai kateudella) muistellut. Opettajat hankkivat oppilaiden arvostuksen juuri hyvän ammattitaitonsa kautta. Teitittelimme opettajia, mutta se ei tehnyt etäisyyttä oppilaiden ja opettajien välille, pikemminkin helpotti kanssakäymistä, kun molemminpuolinen kunnioitus säilyi. Teitittely oli tapana vielä 1970-luvulla insinööriopintojeni aikaan. Teitittely oli tuolloin molemminpuolista. Toimiessani myöhemmin opettajana oppilaat kutsuivat minua opettajaksi, ei etunimellä, vaikka muutoin sinuttelivatkin. Minusta se oli hyvä käytäntö. Opetusmenetelmä oli yleensä, että opettaja näytti, kuinka työ tehdään. Opiskeluni aikaan oppilaiden piti tehdä kerran viikossa työselostus. Minusta on harmi, että menettely on jäänyt nykyään vähemmälle. Ilkeästi sanottuna, mutta yksi syy tähän voi olla, että niiden vaatiminen ja tarkastaminen oli opettajille aika työlästä. Niitä tehdessä oppilas joutui jälkiviisaana pohtimaan, olisiko harjoitustyön voinut tehdä toisella tavalla paremmin.

Opetus alkoi perusteista. Aluksi opettelimme teroittamaan höylänterän, puukon ja taltan. Samoista perusteista on aloitettu myös veneenveistäjän koulutus *Helsingin Sanomien* jutun mukaan, jossa on haastateltu 80-vuotiasta puuveneveistäjää. Hän kertoo kokemuksistaan veneenveiston opettajana ja toteaa: ”*Oppilailta oli kiire päästä työstämään koneilla, mutta ensin piti kyllä hallita kirveen ja höylän käyttäminen*” (Kostiainen 2023). Tällä opilla on ainakin kaksi tavoitetta: käden motoriikan kehittyminen ja oppia tuntemaan, miten puuta on paras työstää, kun lisäksi ottaa huomioon, että puu on epähomogeeninen materiaali. Mitä me 1960-luvun oppilaat sitten osasimme, kun menimme 16-vuotiaana työelämään. Itse menin pieneen tilauskalusteita valmistavaan puuseppäliiketeeseen. Yrittäjä oli pitkän linjan itse oppinut ammattitaitoinen puuseppä. Kuitenkin huomasin osavani joitakin asioita paremmin kuin hän, juuri ammattikoulun ansioista. Ensimmäisen työpäivän muistan varmasti vielä Pietarin puhuttelussakin. Isäntä vei minut pieneen baariin, johon oli tehty uudet kiintokalusteet. Sain käteeni kalusteiden asennuskuvat ja komennon, että laitat kaapit kiinni seiiniin. Sen jälkeen isäntä lähti pois.

Sen 60 vuoden aikana, jonka olen ollut tekemisissä ammatillisen koulutuksen kanssa, on suositeltavaa pedagogiikkaa muutettu monta kertaa. Näiden innokkaiden kehittäjien kannattaisi lukea Mikael Soinisen kirja *Kasvatusopillisia luennoita* vuodelta 1895. Kirja perustuu 10 luentoon, jotka Soininen piti yliopistollisilla kesäkursseilla vuonna 1894. Kirjan pääviesti on, *millainen on kunnan kansalainen ja kuinka lapset voidaan kasvattaa sellaisiksi*. Voisin myös sanoa, että siinä on kaikki mitä opettajan tulee pedagogiikasta tietää. Kieli on lisäksi erittäin hienoa ja arvokasta. Nykyään yhtenä merkittävänä syynä pidetään oppimisen ongelmiin somea ja nettiä yleensä. Soininen (1895, 52) oivalsi aikanaan, että perusongelma on ihmisen mielessä: ”*Ajatuksen juoksu on tosin silloin valloillaan ja hyppelee asiasta toiseen, usein kulkien kummallisia teitä ja päätyen esineisiin, jotka ovat niin kaukana lähtökohdasta, että hämmästyneinä kysymme itseltämme, kuinka olemme niihin joutuneet.*”

Opettajien pätevyyskysiä uudistettiin vuonna 1987 (Olkinuora 2000, 210). Nyt miesten ja naisten pätevyyskysiä ei eroteltu, samoin opettajien ero teorian työnopettajiin poistettiin. Tähän saakka

teknisillä linjoilla ammatti teoriaa olivat kelpoisia opettamaan diplomi insinöörit tai insinöörit ja käytännön työopetusta pääsääntöisesti teknikot. Vaatimuksena oli pääsääntöisesti insinöörin tai diplomi-insinöörin tutkinto. Ei eroteltu ammattiaineiden opettajaa ja työopettajaa. Niille virassa oleville opettajille, jotka eivät tätä vaatimusta täyttäneet, pyrittiin järjestämään lisäkoulutusta. Tällöin ammatillisten aineiden opettajan vaatimuksiksi tuli ensiksikin soveltuva ylempi korkeakoulu tutkinto tai soveltuva ammattikorkeakoulututkinto ja toiseksi pedagogiset opinnot sekä työkokemus. Samalla ammatillisten aineiden opettajien virkanimekkeeksi tuli lehtori. Pahimmillaan tämä mahdollistaa opettajaksi pääsyn seuraavalla taustalla: lukio ja ylioppilas, ammattikorkeakoulu, kolmen vuoden työkokemus vaneritehtaan työsuunnittelussa, opettajaopinnot. Henkilö ei välttämättä ole tehnyt päivääkään puusepäntöitä. Opettajien tausta muuttui ja oli muuttunut tässä vaiheessa enemmän koulussa hankituksi pätevyudeksi kuin varsinaisten puusepän taitojen osaamiseksi. Ero vuoden 1957 pätevyysiin oli työkokemuksessa.

Teknillisiin oppilaitoksiin mentiin 1950–1970-luvuilla vanhempina kuin 1980-luvusta eteenpäin, ja tämän takia opiskelijoilla oli pidempi käytännön työkokemus kuin ammattikorkeakouluun menijöillä, jotka saattavat tulla suoraan toisen asteen opinnoista. Itse aloitin teknikko-opinnot 19-vuotiaana kolmivuotisen ammattikoulun ja noin 2½ vuoden työkokemuksen jälkeen. Luokkamme keski-ikä oli koulutuksen alkaessa 27 vuotta, ja kun monella saattoi olla työkokemusta yli 10 vuotta, tunsin itseni aika kakaraksi. Olin vuonna 1989 puoli vuotta puualan koneita maahan tuovan yrityksen palveluksessa. Tehtäväni oli esitellä siihen aikaan uusia tietokoneohjattuja työstökoneita. Tuohon aikaan valtaosa opettajista toimi vuoden 1957 pätevyyksillä. Kiertelin tuolloin ympäri Suomea ammatikouluissa. Silloin totesin, että vaikka kaikilla oli perusteena sama Opetushallituksen opetussuunnitelma, niin koulujen väliset erot olivat suuria. Toisissa tyydyttiin aika yksinkertaisiin töihin, mutta joissakin tehtiin hyvinkin vaativia esineitä. Suurimpana syynä eroihin katson olevan opettajien omat puusepäntaidot ja/tai halu välittää niitä oppilaille.

Jollakin tapaa nykyinen järjestelmä unohtaa vuosien aikana kerääntyvän hiljaisen tiedon, vaikka monissa seminaareissa kysellään sen perään. Tämä on unohdettu myös näyttötutkinnoissa, joissa voi suorittaa, kuten aikaisemmin mainitsin, perustutkinnon, ammattitutkinnon (kisälli) ja ylempään ammattitutkinnon (mestari). Ammattikunnan aikaan vaadittiin usean vuoden työkokemus tutkintojen suorittamisen välillä, jolloin karttui sitä hiljaista tietoa. Nykyään voi mennä yrittämään ammattitutkintoa hyvinkin vähällä työkokemuksella, riittää, kun saa etukäteen näytetyön tehtyä.

Ammattitaidosta olen lukenut ja kuullut monenlaisia määritelmiä. Parhaimpina pidän oheen liitettyä alun perin Opetushallituksen määritelmää vuodelta 2005 (ks. esim. Teittinen 2009, 10). Tätä ammattitaidon määritelmää voi lukea hyvillä mielin höyläpenkin ääressä kädet liimassa. Ainoa asia, joka siitä mielestäni puuttuu, on aktiivinen kansalaisuus.

Ammattitaito koostuu monesta eri tekijästä. Perustana on oman ammattialan työn osaaminen ja käyttäytyminen työpaikalla.

Työn osaamiseen kuuluu työmenetelmien, työvälineiden, materiaalien, tiedon ja työturvallisuusasioiden hallinta.

Ammattitaitoon kuuluu myös kiinnostuneisuus työhön, hyvä käyttäytyminen, neuvon kysyminen, työrauhan ylläpitäminen, työvaatteiden käyttäminen ja vastuullisuus työtehtävistä.

Ammattitaitoinen työntekijä noudattaa työnantajan määräyksiä, suorittaa työtehtävät huolellisesti ja viivyttämättä. Työntekijä noudattaa työturvallisuusmääräyksiä. Ammattitaitoon kuuluu lakien, sääntöjen ja sopimusten noudattaminen.

Näyttötutkintoja uudistettiin

Näyttötutkintojärjestelmä uudistettiin 1980–1990-lukujen vaihteessa. Ajatuksena oli ja on edelleen, että tutkinnon voi suorittaa näyttämällä osaamisensa, vaikka ei olisi opiskellut ammattia koulumuotoisesti. Tutkinnon otti vastaan erityinen Opetushallituksen nimeämä tutkintotoimikunta. Olin mukana Opetushallituksen kokoamassa puualan työryhmässä, kun uutta järjestelmää kehitettiin. Siinä kokeiltiin erilaisia näytetöitä ja niiden suoritustapoja. Erimielisyyttä syntyi, millaisella kokemuksella voisi tulla koetta suorittamaan. Ne ryhmän jäsenet, joilla on samantapainen tausta kuin itselläni, olivat sen kannalla, että ennen ammattitutkinnon suoritusta olisi hyvä olla muutaman vuoden työkokemus ”höyläpenkin” äärellä, samoin ammattitutkinnon ja mestarin tutkinnon välillä. Voiton vei lopulta kanta, että mitään ehdottomia työkokemusaikoja ei vaadita. Voisi sanoa, että työkokemuksen korvikkeena alettiin järjestää tutkintoihin valmistavaa koulutusta. Itse en ollut koskaan näiden koulutusten vetäjänä, mutta seurasin niitä jonkin verran. Opettajille ne ehkä olivat vähän hankalia, koska niille tuli ihmisiä hyvinkin erilaisella osaamisella. Tutkintoihin osallistumisesta voin kertoa omakohtaisen kokemuksen. Minua pyydettiin, että lähtisin suorittamaan puuseppämestarin tutkinnon reilut 20 vuotta sitten. Toimin siinä vaiheessa ammattioppilaitoksen rehtorina, en ollut tehnyt käytännön puuseppäntöitä kuin harrastuksen omaisesti yli kymmeneen vuoteen. Olisin todennäköisesti saanut tehtyä tutkintoon vaadittavan näytetyön. En olisi kuitenkaan voinut pitää itseäni mestarina, koska kaikki se rutiini ja osaaminen oli hävinnyt, joka oli ollut höyläpenkin ääressä. En olisi voinut ottaa puhtaalla omalla tunnolla mestarin kirjaa vastaan, joten puuseppämestarin tutkinto on osaltani tekemättä.

Muistan joskus 1970-luvulla huonekaluyrittäjien esittäneen ajatuksen hiljaisen tiedon kertymisestä. Jos perustaa huonekalutehtaan, ei kannata heti pyrkiä tekemään todella laadukkaita huonekaluja. Yritykseen täytyi heidän mielestään syntyä kulttuuri, joka on tarttunut tehtaan seiiniin, ennen kuin laadukkaita esineitä pystyi valmistamaan kilpailukykyisillä hinnoilla. Näillä ihmisillä saattoi olla hyvinkin vaatimaton koulutus. Vuosien rutiini näkyy hyvinkin näennäisesti yksinkertaisissa töissä. Olin teknikko- ja insinööriopintojen loma-aikaan 1970-luvulla töissä lahtelaisessa rakennuspuuseppän tehtaassa. Siihen aikaan ikkunoiden pokat ympärilyötiin kokoamisen jälkeen alajyrsinkoneella. Työvaihe siisti pokaan ulkopuolen ja määrätti pokaan lopullisen käyntivälin suhteessa karmiin. Alajyrsinasete, jolla tuo jyrsintä tehtiin, oli aika yksinkertainen. Asetteen teki yrityksessä Eki-niminen mies. Varsinainen jyrsiminen oli helppoa, vaati ainoastaan huolellisuutta. Minäkin jyrsin siellä melkoisen määrän ikkunan poikia, minun ei kuitenkaan annettu tehdä asetetta. Eki teki aina. Sen yrityksen pieni osa kulttuuria oli Ekin ammattitaidossa ja siinä, miten hänen osaamistaan arvostettiin. Myöhemmin tein muualla ollessani myös asetteen, mutta koskaan en saanut niin hyvin toimivaa asetetta kuin Eki ja ennen kaikkea niin nopeasti kuin hän teki sen. Siinä näkyi vuosien kokemus, vaikka kyse oli vain yhdestä työvaiheesta. Puuseppäntöissä joutuu tekemään suuren määrän erilaisia asetteita ja työvaiheita. Niihin ei saada rutiinia muuten kuin vuosien ja toistojen aikana. Kulttuuri ei kasva nopeasti. Hiljaisesta tiedosta on mainintoja jo taolaisuudessa, jossa on esillä vaunuseppän puheenvuoro (Baggini 2022, 58):

Jos pyörää veistäessä veistän liian hitaasti, terä syö liikaa ja jälki on hataraa; jos veistän nopeasti, terä syö liian vähän eivätkä osat sovi yhteen. Ei hitaasti eikä nopeasti, sen taitaa kädellä ja vaistoaa mielellä. Sitä ei voi sanoin selittää, mutta jossakin siinä piilee oikea menetelmä. En osaa neuvoa sitä pojalleni, eikä poika osaa sitä minulta oppia. Niin vain olen tullut seitsemänkymmenen vuoden ikään ja veistän yhä pyöriä.

Tässä on oikein hyvä esimerkki käsityöläisen kuvauksesta hiljaisesta tiedosta. Hiljaista tietoa voi lähestyä myös taiteilijan työssä, jolloin se vaikuttaa paljon arvokkaammalta kuin vaunun tekijän hiljainen tieto. Hiljaisen taidon kehittymisestä voin kertoa toisenkin esimerkin. Juttelin usein 1970-luvun alkupuolella jo silloin vanhan puusepän kanssa. Hän kertoi tulleen nuorena töihin huonekalutehtaan ja joutuneensa veistämään koristeita tuolien selkänojiin. Alussa koristeen tekeminen saattoi kestää puoli tuntia, mutta ajan kuluessa se syntyi muutamassa minuutissa (aikarajat eivät ole tarkasti muistissa, mutta ajatus on). Juttu *Helsingin Sanomissa* (Pirkko Kotirinta HS 6.12.2023) kertoo, miten Unesco on ottanut taidelasin valmistuksen kulttuuriperinnön luetteloon. Hakijana oli viisi Euroopan maata. Jutussa ei mainita käsitettä hiljainen tieto, mutta siinä kuvataan, miten taito, taidelasin valmistuksen osaaminen, on alkanut Suomessa syntyä jo 1600-luvulla ja kehittynyt sekä säilynyt tekemisen kautta sukupolvelta toiselle. Sekä puun että lasin työstäminen vaatii hyvää materiaalin käyttäytymisen tuntemusta, jota ei voi saada kuin tekemällä ja tekemällä lisää. Tieto on oltava selkärangassa, koska varsinaisen työstämisen aikana sitä ei voi miettiä, sillä puu halkeilee ja lasi kovettuu jäähtyessään – aikaikkuna on lyhyt.

Missä opitaan ja miten

Se ammattikoulu, jonka olen itse käynyt, perustui ajatukselle, että koulussa opitaan perusasiat kohtuullisen hyvin ja laajasti. Silloin koulussa oltiin 38 tuntia viikossa. Lisäksi kotitehtäviä tehtiin kotona. Tuosta viikkotuntimäärästä yli puolet oli työnopetusta ja loput yleisaineita ja ammatinteorian opetusta. Parin kaikille yhteisen harjoitustyön jälkeen oppilaiden työt muuttuivat yksilöllisiksi. Ihmiset kävivät tilaamassa koululta erilaisia esineitä, pääasiassa huonekaluja. Esineet vastasivat teollisten yritysten tuottamia esineitä. Miksi ihmiset sitten tilasivat koululta? Joku ei saanut kaupasta tuotetta itselleen sopivan kokoisena. Toinen syy oli hinta, sillä koulu veloitti vain raaka-aineiden hinnan.

Yleisimpiä tuotteita olivat jalopuiset kampauspöydät ja kirjahyllyt. Tuon ajan huonekalujen yleisimmät jalopuut olivat mahonki ja teak. Metallin pojat tekivät muun muassa niitä alussa mainittuja venemoottoreita. Koulun työsalia oli kuin pieni tilauskalustehdas. Ihmiset kävivät tilaamassa koululta hyvinkin erilaisia puutuotteita. Rakennusosastolla oli vielä 1980-luvun alussa tavoitteena, että jokaista alkavaa ryhmää kohti valmistuu yksi omakotitalo vuodessa. Viimeisessä työpaikassani rehtorina rakennusosastolla teimme 16 asunnon rivitalon kahden vuoden aikana. Kaupallinen yritys ei olisi siihen käyttänyt kahta vuotta. Kokonaisuutena hanke antoi opiskelijoille selkeän kuvan, miten tuollainen hanke etenee. Kuitenkin kaikki tapahtui opetuksen ehdoilla, mitä kaupallisessa yrityksessä ei voi tehdä. Teoriaopetus tapahtui ammattiaineiden opettajien toimesta. Niillä tunneilla voitiin käydä läpi sisältöjä, joita työsalissa olisi vaikea ollut käsitellä, vaikka puunsolujen rakennetta.

Oppilastyönä tehty kampauspöytä.
Tuntemattoman kuvaajan
kuva 1970-luvulta.

Nykyään vannotaan kovasti työssä oppimisen nimiin. Voisi sanoa, että on kokonaan unohdettu, *että koulussakin voi oppia niin oudolta kuin se kuulostaakin*. Opiskelijat joutuvat työssä oppimisessa hyvin eriarvoiseen asemaan riippuen yrityksestä, johon he menevät työssäoppimisjaksolle. Osa opetussuunnitelman tavoitteista voi jäädä hyvinkin heikoille. Osalle ihmisistä ammattikoulu voi olla elämän viimeinen pidempikestoinen koulutus. Pitäisin tärkeänä sitä, mitä silloin opitaan, varsinkin nuorten osalta. Ammattitaidon perusteiden oppimistakin tärkeämpi on kasvaminen aktiiviseksi kansalaiseksi. Mielestäni hyvät kansalaistaidot ovat tärkeämpiä kuin ammattitaito, joka voi vanhentua. Ihminen on elämänsä aikana työssä noin 40 vuotta, kyllä siinä ehtii oppia monenmoista Työelämän käytännöt muuttuvat moneen kertaan sinä aikana.

Ammattikoulussa tehtävät työt on valittava niin, että tehdään samoja tuotteita kuin tämän päivän teollisuudessa, ei lypsyjakkaraa eikä pirttikalusteita. Tuotteiden on oltava kuitenkin sellaisia, että niissä on riittävästi monipuolisuutta ja vaikeusastetta. On myös varmistettava, että opettajilla on riittävä ammattitaito ja asenne opettamiseen myös kansalaiskasvatuksen osalta. Lopuksi vanhahtavalta kuuluva ajatus, vaikka se ei enää toteutuisikaan: teitittely kunniaan, sen avulla asiat säilyvät paremmin asioina, eivät muutu niin helposti henkilökohtaisiksi. Yksittäinen asia, jolla totesin opettajana olevan melkoinen merkitys, on oppilaiden päällysvaatteet. Pojilla oli 1980- ja 1990-luvulla yleinen vaate nahkatakki, jossa oli niittejä kuin Nokian talvirenkaassa. Tapana oli, että tunneilla istuttiin takki päällä tai se laitettiin tuolin selkämykselle. Jos luokassa ei ollut naulakkoa, niin hommasin sellaisen luokkaan. Kaikki laittoivat siihen sitten takkinsa ennen tunnin alkua. Syntyi tunnelma, että nyt olemme tunnilla, emmekä vain käymässä. Opetuksen laatu parani ainakin hiukan ja luokan hallinta muuttui helpommaksi.

Oppilashuoltoa ja organisaatiota

Omana oppilasaikanani ei kouluissa ollut juurikaan opiskelijahuoltohenkilöstöä terveydenhoitajaa enemmän. Jokavuotinen terveystarkastus muistini mukaan tehtiin. Ei kuitenkaan ollut opinto-ohjaajaa, kuraattoria tai muita vastaavia henkilöitä. Luokanvalvojina toimivat opettajat hoitivat oppilashuollon muun työnsä ohessa. Myöhemmin toimiessani opettajana totesin, että kun kädet ovat oppilaan kanssa samassa liimapurkissa, niin on helpompi puhua elämää suuremmistakin asioista. Vierastan nykyistä ajattelua, että opiskelijan elämä pilkotaan osiin ja kutakin osaa varten on oma henkilö. Terveystarkastuksissa pidettiin ainakin jossakin vaiheessa omalääkäriä, joka hoitaa potilaita kokonaisuutena, ei pelkästään kipeää varvasta ja toinen lääkäri toisen jalan varvasta.

Vielä vajaa 20 vuotta sitten oli suuri määrä itsenäisiä ammatillisia oppilaitoksia, joita Opetushallitus patisti liittymään yhteen ja muodostamaan suuria kokonaisuuksia. Tähän oli kyllä syynsä, ikäluokat pienenivät. Suuruuden ekonomia ei joka suhteessa toiminut. Pienessä koulussa oli organisaatio matala, rehtori ja opettajat. Suureen kouluun tuli kuntayhtymän johtaja ja yksi tai useampia rehtoreita ja vaihteleva määrä erilaisia johtajia ja päälliköitä. Jollakin tapaa minusta, olen ehkä liian kirkasotsainen, eniten vaivaa, että kuntayhtymien johtajat tekevät johtajasopimuksen, kuten yksityisissä yrityksissä johtajille tehdään. Koulutuksen perusideologiaan tämä ei sovi, koulutus on niin arvokas asia, että sitä ei pidä tehdä taalankuvat silmissä, koulutus ei saa edes näyttää silti. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö koulujen opettajille ja muulle henkilöstölle maksettaisi työn ja koulutuksen mukaista palkkaa.

Koulut saavat rahoitusta opiskelijamäärän ja opintosuoritusten mukaan. Tarkoitus on, että koko tuo rahamäärä käytetään opiskelijoiden hyväksi. Rahaa käytetään kuitenkin melkoisesti niin sanotun brändin rakentamiseen ja muuhun mainostamiseen. Sitten pieni asia, mutta periaatteellinen. Silloin tällöin pidimme rehtoreiden kanssa epävirallisia tapaamisia kahviloissa. Joku paikalla olijoista kuitasi kaikkien kahvit ja pullat koulunsa luottokortilla. Nyt joku voi sanoa, että oma kehu haisee. Maksoin omalla vuorollani aina omistani. Miksi suhteellisen hyväpalkkaiset ihmiset kahvittelisivat yhteiskunnan laskuun.

Tässä ei rahalla sinänsä ole merkitystä, mutta kuvastaa ajatustapaa, joka voi heijastua muihinkin toimintoihin. Ennen ei välttämättä asiat olleet paremmin, mutta asenne oli toisenlainen. Pieniä maatalousoppilaitoksia on perustettu niin, että isännät ovat taanneet koulun lainat ja palkkojen maksun viivästyminen henkilökunnalle ja opettajille ei ole aiheuttanut ongelmia. Siinä on edetty oppilaat ja heidän etunsa edellä. Sitten toinen kuvaus, miten vahvasti on sitouduttu oman alan kehittämiseen. Vuonna 1964 Puuteollisuusinsinööriyhdistys teki kaksi 700 sivuista kirjaa, *Mekaaninen puuteollisuus I ja II*. Kirjat olivat omana opiskeluaikanani 1970-luvun alussa tärkeimmät kirjat. Kirjoittajat olivat aikansa alan parhaita osaajia maassamme. Nyt tulee tärkein, kaikki tekijäkorvaukset menivät Puuteollisuusinsinööriyhdistykselle, tai ei aivan, kirjoittajat olivat nauttineet yhteisen lounaan. Kirjoittajat näkivät alan kehittämisen todella tärkeäksi.

Osa opettajista on nykyään identiteetiltään hyviä opettajia, mutta organisaation identiteetti voi olla aivan muuta, komioista puheista huolimatta. Yksi esimerkki tästä voi olla opettajien jatkokoulutusrahat, niitä on oltava riittävästi, niin että opettajat pääsisivät mieluummin liian usein kuin liian harvoin koulutuksiin. Rehtorina yritin pitää yllä pientä painetta, että opettajat lähtisivät koulutuksiin ja huolen siitä, että budjettiin varattiin koulutusta varten euroja.

Laatuajattelu

Jokainen koulu pitää itseään erityisen laadukkaana suhteessa muihin kouluihin. Yksiselitteistä käsitettä, jolla koulun laatua voisi kuvata voi olla vaikea kehittää. Lukioden laatua esitellään keväisin, kuinka lukioden oppilaat ovat menestyneet ylioppilaskirjoituksissa. Nyt on tuotu esiin myös vertailuja, joissa on huomioitu oppilaiden lähtötaso. Tämä parantaa tulosten vertailtavuutta. Näissä mitaustavoissa on se heikkous, että ne mittaavat lopputulosta, eivät prosesseja, jolla tulokset ovat syntyneet. Pelkkä lopputuloksen valvonta ei auta havaitsemaan, mistä epätoivuttu tulos johtuu. Tähän voi ottaa esimerkin puusepäntöistä. Huonokin puuseppä tekee suorasyisestä tasalatauisesta puusta ihan kohtuullisia esineitä. Jos puutavara on oksaista, halkeillutta ja kieroaa, niin silloin nähdään, kuka on puuseppä. Erilainen raaka-aine vaatii erilaiset työmenetelmät, että syntyy hyvä lopputulos. Laatu-järjestelmän idea on kuvata kuhunkin työvaiheeseen oikeat työtavat ja työvälineet.

Ammatillisella puolella ei ole ylioppilaskirjoitusten kaltaista valtakunnallista koetta, jonka avulla voitaisiin koulut laittaa enemmän tai vähemmän oikeutettuun jonoon. Opetushallitus patisteli kaikkia ammatillisia kouluja tekemään itselleen laatu-järjestelmän vuosituhannen alkupuolella tehden myös mallin järjestelmän rungosta, mutta jokainen koulu sai tehdä oman järjestelmän. Kouluille syntyi hyvin erilaisia laatu-järjestelmiä. Teollisuus käytti silloin ISO-järjestelmään pohjautuvaa mallia, jossa pääpaino on oikein tehdyssä prosessissa, jonka tuloksena syntyy hyviä tuoleja. Siksi innostuin siihen ja niihin kahteen kouluun, joissa olin rehtorina, teimme ISO-järjestelmän. Miksi ryhtyä

kehittämään uutta, kun olemassa oli hyvä toimiva järjestelmä? Merkittävänä tekijänä pidin myös sitä, että siinä tehtiin ulkoinen auditointi sertifikaatin myöntäneen yhteisön puolelta. Minulta meni muutama vuosi ennen kuin kunnolla oivalsin, että järjestelmä on erittäin hyvä tapa ohjata toimintaa, koska siinä voidaan valita auditoinnin painopisteitä. Tämä ohjausvaikutus monesti unohdetaan, kun puhutaan laatujärjestelmistä, tai ainakin se jää sen kehumisen alle, että meillä mitataan tuloksia. Otan esimerkin. Yhtenä vuonna sovimme auditointiyrityksen kanssa, että seuraavana vuonna yksi painopiste on, kuinka työsuojeluasiat ovat hoidossa ja kuinka ne on opetettu. Tämän ilmoitin sen jälkeen opettajille ja muulle henkilökunnalle. Mitä tapahtui, vuoden ajan kaikki kiinnittivät huomiota työsuojeluun. Opettajat pitivät huolen siitä, että työsuojelun opetus näkyi selkeästi päiväkirjoissa. Tästä yhdestä aktiivisesta vuodesta jäi kulttuurinen vaikutus seuraavillekin vuosille, vaikka se ei ollutkaan auditoinnin painopisteenä. Järjestelmän hyvänä puolena voidaan pitää myös sitä, että siinä tehtiin sisäisiä auditointeja, opintoalat auditoivat toistensa toimintaa. Samalla puusepän silmät saattoivat avautua, mitä on huomioitava, että syntyy hyvää merimiespihviä.

Luin uusinta aivotutkimusta käsittelevän kirjan, Lisa Feldman Baretin *Seitsemän ja puoli oppia aivoista* -teoksen, jossa hylätään vanha Platon ajatuksiin nojaava ajatus siitä, että meillä olisi kolmi-kerroksiset aivot. Kirjan mukaan meillä on vain yhdet aivot. Oppimisen kannalta kirjan tärkein viesti on, että toistot vahvistavat oppimista. Joskus tulee mieleen ajatus, että tämä oppi toistojen tärkeydestä on hylätty nykypäivän koulussa. Kouluissa tehdään hyväksi lukemisia, jos opiskelija on käynyt jonkun kurssin viisi vuotta sitten. Menisikö paremmin, jos henkilölle, joka on 25-vuotias, ollut muutaman vuoden treenaamatta, mutta päättää alkaa harjoitella maratonia varten, laskettaisiin harjoituksissa hyväksi kuusi vuotta sitten tapahtunut lenkillä käynti?

Loppuhionta

Mekaaninen puuteollisuus on merkittävä teollisuuden ala maassamme sodan jälkeen. Tähän laskettiin kuuluvaksi, saha-, vaneri-, lastulevy-, rakennuspuusepän- ja huonekaluteollisuus. Huonekaluteollisuuden tuotteilla oli korkein jalostusaste, ja ala oli pitkään käsityövaltaista. Käymäni alan koko koulutusputki vastasi tuohon aikaan hyvin alan teollisuuden massaluonnetta. Pyrittiin tekemään suuria sarjoja, oli sitten kyse huonekaluista tai rakennuspuusepän tuotteista. Yksilöllisiä tuotteita tekevien koulutus tapahtui taideoppilaitoksissa, kuten aiemmin mainitsin, mutta ne olivat jollakin tapaa sivuraiteella. Nyt puhutaan, että haluttaisiin laadukkaita yksilöllisiä tuotteita, mutta niistä ei haluttaisi maksaa. Ongelmana on, että puusepänkin täytyy ostaa leipää. Mitä olisi pitänyt tehdä toisin? Omana opiskeluaikanani oli selkeä ero meidän tulevien insinöörien ja taidepuuseppien opetuksessa. Lahdessa olimme viereisissä rakennuksissa. Meillä insinööriopinnoissa opetus painottui selkeästi massatuotantoon ja suuriin sarjoihin. Viereisessä kotiteollisuusopettajaopistossa (myöhemmin muotoiluinstituutti) tehtiin hienoja puisia taide-esineitä. Nykysilmin katsottuna ero ei palvellut parhaalla mahdollisella tavalla puusepän teollisuutta. Teknillisen opiston ja muotoiluinstituutin välille olisi pitänyt tehdä oikein hyvä ja houkutteleva polku.

Nykyään käytännössä ammatillisen koulutuksen ja lukion raja on hämärtynyt. Osa nuorista suorittaa kaksoistutkinnon, joka sisältää ammatillisen tutkinnon ja ylioppilastutkinnon. Lisäksi osa lukiosta antaa ammatillista opetusta: tekniikkalukiot, taidelukiot, musiikkilukiot, jne. Mielestäni koko toisen asteen koulutuksessa nykyinen kahtiajako voitaisiin poistaa. Koulutuksen sisällä voisi olla

valinnanvapautta. Jos joku haluaa opiskella paljon matematiikkaa, se suotakoon hänelle, jos joku haluaa muurariksi, saa muurata. Tällä mallilla häviäisi koulutuksen nykyinen kahtiajako. Tuskin diplomi-insinöörielle on haittaa hitsaustaidosta tai ulkomaan komennukselle lähtevälle asentajalle kulttuurien tuntemuksesta. Lisäksi koulujen kalustojen käyttö olisi tehokkaampaa. Tekniikasta kiinnostuneiden opetus toteutuisi ammattikoulujen kalustolla paljon paremmin kuin lukioiden kalustolla. Lisäksi yhteiskunta säästäisi kalustohankinnoissa. Samalla voisi pohtia, mikä on kädentaidon ammatti ja mikä ei. Kirurgin ja hammaslääkärin ammatit ovat käden taidon ammatteja, kuten puusepän tai vaatturin ammatit. Niiden vaatimat pohjatiedot ovat vain erilaisia. Kaikissa neljässä edellä luetellussa ammatissa varsinainen työ tehdään käsin. Monet niin sanotut taideammatit ovat myös käsityöammatteja. Kuvanveistäjä, taidemaalari tai viulisti ei onnistu ilman hyvää käsien motoriikkaa.

Hahmottelen lopuksi vielä vähän sitä, mitä ajattelen tulevaisuudesta, vaikka joudun osin heikolle jälle. En ole aktiivisesti opetusalan töissä enkä puuteollisuuden sisällä sillä tavoin kuin olin töissä ollessani. Tietoni ovat alan lehdistä ja seurustelusta alan ihmisten kanssa. Kuitenkin sitä on jollakin tapaa ulkopuolinen: on eri asia katsella, kun kaveri on avannossa, kuin olla siellä itse. Lähökohtanani on kuitenkin havainto, että suomalainen koulutusrakenne on aika jäykkä. Kaikki toisen asteen koulutukset kestävät pääsääntöisesti kolme vuotta, lukio ja kaikki ammatilliset perustutkinnot. Kaikkien ammatillisten tutkintojen rakenne on samanlainen, ammatillisten tutkintojen sisältö vain muuttuu ammattialan mukaan. Tässä on tavoitteena, että kaikilla olisi yhtäläinen jatko-opintokelpoisuus. Voisi sanoa, että edetään tutkinto edellä eikä ammattiala edellä. Aloitan tämän kuvauksella, mihin mielestäni puusepänala on menossa muuttuvassa maailmassa.

Ammatilliseen opetukseen on tullut jonkinlainen teoriaopetuksen väheksyminen. Katsotaan, että riittävän teorian voi oppia työönessä. Itse olen sitä mieltä, että ilman kunnollista teorian hallintaa ei tule hyvää puuseppää. Tälle ajatukselle saan tukea Leonardo da Vinciltä, kun hän kirjoittaa:

Ne, jotka rakastuvat käytäntöön ilman tietoa, ovat kuin merimiehiä, jotka nousevat laivaan ilman peräsintä tai kompassia eivätkä voi koskaan olla varmoja siitä, minne ovat menossa. Käytännön on aina perustuttava lujalle teorialle, johon taas perspektiivi on opas ja portti ja ilman sitä ei voi saada aikaan mitään kunnollista piirtämisen saralla.” Tämän jälkeen Vinci jatkaa, ”Maalari, joka piirtäessään nojaa ainoastaan vanhaan tottumukseen ja silmämääräiseen arvioonsa järkeä käyttämättä, on kuin peili, joka jäljittelee mitä tahansa, mitä sen eteen asetetaan, ymmärtämättä näkemästään mitään. (Lahdensuu 2009, 259)

Ilman näin vahvaa maalauksen teorian arvostusta Vinci tuskin olisi tullut niin hyväksi taidemaalariksi kuin hän lopulta oli. Otan teorian merkityksen oivaltamisesta puusepäntöissä. Höyläysjälki on hyvin merkittävä tekijä tuotteiden lopullisessa laadussa. Se riippuu seuraavista tekijöistä: kutterin halkaisijasta, kierrosluvusta sekä terien määrästä ja kappaleen syöttönopeudesta. Näiden keskinäisestä vaikutuksesta on olemassa laskukaavoja, joiden avulla saadaan selville aallon väli ja aallon syvyys. Tärkeitä on kuitenkin oivaltaa näiden tekijöiden keskinäinen suhde, vaikka ei joka kerta ryhtyisi laskemaan tätä tarkasti kaavojen avulla. On paljon helpompi ratkaista käytännön ongelmia, kun tietää millä tavoin eri tekijät vaikuttavat toisiinsa. Teorian opetus kunniaan. Nyt on julkisuudessa esiintynyt, että ammattikoulujen oppilaat eivät saa harjoittelupaikkoja, koska on lama. Tämä voi olla jonkun mielestä vanhanaikainen ja nostalginen ehdotus. Palataan aikaan, jolloin kouluissa tehtiin venemoottoreita ja tehdään koulussa töitä 35 h/vk.

Tällä saavutettaisiin kasvatuksellinen tavoite, josta Mikael Soininenkin olisi iloinen: opiskelu täyttäisi opiskelijan päivän ja syntyisi paremmin harrastuneisuutta opiskeluun. Tällöin oppilailla olisi nykyäänkin, kuten omana ammattikouluajanani, ylpeydenaiheita siitä, mitä he ovat tehneet koulussa. Lisäksi täydet viikot tuntuisivat opiskelulta, eikä harrastukselta, samalla tutustuisi normaaliin työaikaan.

Lähteet

- Baggini, Julian 2022. *Ajatteleva maailma. Filosofian maailmanhistoria*. (Suom. Tapani Kilpeläinen). Helsinki: Niin & näin -kirjat.
- Barrett, Lisa, Feldman 2023. *Seitsemän ja puoli oppia aivoista*. (Suom. Eija Tervonen). Jyväskylä: Tuuma-kustannus.
- Helsingin Sanomat 1990. Harald Hirnuinen -sarjakuva.
- Kostiainen, Pasi 2023. Erkki Lönnqvististä tuli kuuluisa veneenveistäjä, mutta hänen elämänsä alkoi ihan muualla kuin meren rannalla Loviisassa. *Helsingin Sanomat* 3.11.2023.
- Kotirinta, Pirkko 2023. Lasiperinne nousi saunan ja kaustislaisen viulunsoiton rinnalle Unescon luetteloon. *Helsingin Sanomat* 6.12.2023.
- Hålund, Randi & Hålund, Gunnar 1983. *Suuri maailman historia*, osa 1 Belgia. (Suom. Tarmo Haarla). Helsinki: Koko kansan kirjakerho
- Karilas, Yrjö 1964. *Pikku Jättiläinen*. Porvoo: WSOY
- Laukia, Jari 2013, *Tavoitteena sivistynyt kansalainen ja työntekijä: Ammattikoulu Suomessa 1899–1987*. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-9411-8>
- Nikkilä, Matti 2008. *Oppisopimuskoulutuksen opas 2008*. Helsinki: Veltor.
- Olkinuora, Anita 2000. *Ammatillinen opettajakoulutus, ammattikasvatuksen esivaihe, Suomalaisen ammattikasvatuksen historia*. Helsinki: OKKA-säätiö.
- Sarantola-Weis, Minna 1995. *Suomalaisen puusepänteollisuuden historia*. Lahti: Suomen puusepänteollisuuden liitto ry.
- Soininen, Mikael 1895. *Kasvatusopillisia luennoita*. Helsinki: Otava.
- Susitaival, Paavo 1950. *Suomen Puusepänteollisuuden Vaiheita*. Lahti: Suomen puusepänteollisuuden liitto ry.
- Teittinen, Leena 2009. *Suurतालouskokkina pääkaupunkiseudulla Catering-alan ammattitaitovaatimukset muutoksessa*. Catering-alan ammattitaitovaatimukset muutoksessa. Palvelun tuottamisen ja johtamisen koulutusohjelma opinnäytetyö, Laurea. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-200912117714>, haku 21.2.2024
- Quintilianus Marcus Fabius 2014. *Puhujan kasvatus* (Suom. Aulikki Vuola). Turku: Faros
- da Vinci, Leonardo 2009. *Työpäiväkirjat*. (Toim. ja suom. Laura Lahdensuu). Helsinki: Teos